

PATRYCJA KOZŁOWSKA

<https://orcid.org/0000-0002-0981-9480>

Polityka karna w sprawach o przestępstwa z nienawiści w Polsce w świetle danych statystycznych

Polish criminal policy in cases of hate crime in light of statistical data

ABSTRAKT: Negatywne skutki przestępstw z nienawiści oraz wynikające z nich zagrożenia uzasadniają potrzebę podjęcia skutecznych działań w celu przeciwdziałania im i eliminowania wszelkich ich przejawów z życia społecznego. W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na konieczność intensyfikowania wysiłków, zmierzających do lepszego wykrywania, ścigania i karania sprawców tych przestępstw. Niniejszy artykuł został więc poświęcony zbadaniu, jak w latach 2008–2020 wyglądała realizacja polityki karnej w sprawach o przestępstwa z nienawiści w Polsce. Analizie poddano wybrane statystyki sądowe obrazujące liczbę skazań za przestępstwa z nienawiści, a także rodzaje kar kryminalnych orzekanych w odpowiedzi na ich popełnienie i wymiary bezwzględnej kary pozbawienia wolności. W tekście podjęto próbę uchwycenia różnic występujących w praktyce orzeczniczej sądów w analizowanym okresie.

SŁOWA KLUCZOWE: przestępstwa z nienawiści, przestępstwa motywowane nienawiścią, polityka karna, praktyka orzecznicza sądów, kary kryminalne

ABSTRACT: The negative effects of hate crimes and the threats resulting from these acts justify the need to take effective actions to counter them and eliminate all their manifestations from society. The source literature notes the necessity to intensify efforts leading to more efficient detection, prosecution and penalisation of these crimes. In her article, Patrycja Kozłowska concentrates on the examination of the criminal policy in cases of hate crimes committed in Poland in 2008–2020. Selected court statistical data illustrating the number of convictions for hate crimes, the types of criminal penalties imposed on their perpetrators as well as the length of sentenced penalties of absolute deprivation of liberty have been analysed. Kozłowska also makes an attempt to capture differences in judicial practice becoming evident in the period under scrutiny.

KEYWORDS: hate crimes, crimes motivated by hate, criminal policy, judicial practice, criminal penalties

1. Wprowadzenie

Przestępstwa z nienawiści (nazywane też przestępstwami motywowanymi nienawiścią lub z uprzedzenia) to szczególna kategoria przestępstw, u źródła których leżą wykształcone w danym społeczeństwie stereotypy i uprzedzenia w stosunku do określonych grup społecznych, wyodrębnionych na podstawie takiej cechy, jak: rasa, pochodzenie etniczne, wyznanie, płeć¹, bądź jeszcze innej, wrodzonej czy nabytej. Istotnym czynnikiem je wyróżniającym jest nie tylko szczególna postać motywacji sprawcy, dobierającego ofiarę w sposób celowy na podstawie jej subiektywnie postrzeganej „inności”, ale także dotkliwość i waga skutków tych zachowań. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że przestępstwa z nienawiści w pierwszej kolejności negatywnie oddziałują na stan psychofizyczny jednostek bezpośrednio pokrzywdzonych – znacznie częściej doświadczają one symptomów depresji, zespołu stresu pourazowego, ataków paniki czy też chronicznego poczucia bezsilności². Ponadto, ze względu na swoją symboliczną wymowę przestępstwa te powodują wzrost niepokoju u pozostałych członków grupy mniejszościowej, do której należy ofiara. Przyjmują one bowiem postać swobodnego komunikatu adresowanego właśnie do przedstawicieli mniejszości i głoszącego, że nie są oni mile widziani w społeczeństwie, przez co nie powinni czuć się bezpiecznie³. Z czasem nasilenie tego rodzaju przestępczości może skutkować pojawieniem się napięć społecznych i licznych konfliktów prowadzących do osłabiania podstaw heterogenicznej wspólnoty.

Zagrożenia wynikające z szerzenia się przestępstw z nienawiści uzasadniają potrzebę skutecznego im przeciwdziałania i eliminowania wszystkich przejawów agresji czy przemocy na tle dyskryminacyjnym z życia społecznego. Jako że u ich podstaw tkwią głęboko żywione uprzedzenia, wymagane jest wdrożenie efektywnych działań oraz podjęcie przez państwo zwiększonych wysiłków w celu wykrywania, ścigania i właściwego karania sprawców tego rodzaju przestępstw⁴. Zdecydowana reakcja organów wymiaru sprawiedliwości pozwala nie dopuścić do powstania atmosfery przyzwolenia na łamanie prawa. W tym zakresie znaczenie ma m.in. polityka karna realizowana wspólnie przez sądy.

¹ K. Karsznicki, *Przestępstwa popełniane z pobudek rasistowskich lub ksenofobicznych*, Prok.i Pr. 2012, nr 2, s. 16.

² H. Corcoran, D. Lader, K. Smith, *Hate Crime, England and Wales 2014/15*, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/467366/hosb0515.pdf [dostęp: 26.11.2022].

³ R.A. Berk, E.A. Boyd, K.M. Hamner, *Thinking More Clearly About Hate-Motivated Crimes*, in: *Hate and Bias Crime: A Reader*, ed. B. Perry, Routledge, New York 2003, s. 53.

⁴ A. Bodnar, *Przestępstwa motywowane uprzedzeniami. Analiza i zalecenia*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2017, s. 7.

Polityka karna może być definiowana jako „działalność sądów mająca na celu przeciwdziałanie i ograniczanie przestępczości w drodze stosowania przepisów prawa karnego”⁵. Wedle Brunona Hołysta stanowi ona jeden z obszarów szerzej rozumianej polityki kryminalnej i sprowadza się do takiego dostosowania kary zarówno do rodzaju przestępstwa oraz okoliczności towarzyszących jego popełnieniu, jak i do osobowości konkretnego sprawcy, żeby ta właśnie kara przyczyniała się do realizacji zadania ochrony społeczeństwa, a także w miarę możliwości gwarantowała powrót skazanego do życia w tym społeczeństwie⁶. Wydaje się, że przesłedzenie tendencji polityki karnej we współczesnej rzeczywistości jest możliwe – choćby na podstawie analizy statystyki sądowej w sprawach karnych. Składa się ona z kompleksowego zbioru danych, które mogą pełnić funkcję kluczowych wskaźników działalności sądów w obliczu faktu zaistnienia czynu zabronionego, a do tego dostarczają podstaw do formułowania hipotez dotyczących funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Gromadzona i opracowywana przez Ministerstwo Sprawiedliwości statystyka stanowi źródło cennych informacji, m.in. na temat liczby prawomocnych skazań za poszczególne przestępstwa czy rodzaju kar wymierzanych ich sprawcom, co ma istotne znaczenie w kontekście podejmowanych rozważań, zwłaszcza przy założeniu, że orzecznictwo sądów karnych przedstawia się jako drugi (tuż po uchwaleniu przepisów prawa karnego) i jednocześnie najważniejszy etap polityki karnej prowadzonej w państwie⁷.

Celem niniejszego artykułu jest zbadanie, jak w latach 2008–2020 wyglądała realizacja polityki karnej w sprawach o przestępstwa z nienawiści w Polsce. Za takim określeniem ram czasowych przemawiał fakt dostępności danych za ten okres i brak możliwości pozyskania nowszych statystyk – pochodzących z lat 2021–2022. Wydaje się przy tym, że trzynastoletni przedział czasowy jawi się jako wystarczający dla bliższego przyjrzenia się polityce karnej i ewentualnym, zachodzącym w niej zmianom. We wstępie do głównych rozważań krótkiego omówienia wymagają trzy modele kryminalizacji przestępstw z nienawiści na świecie oraz krajowe regulacje dotyczące tego zjawiska. Następnie analizie zostaną poddane udostępnione przez Ministerstwo Sprawiedliwości dane statystyczne ukazujące liczbę osób skazanych za przestępstwa należące do wąskiej grupy przestępstw z nienawiści, zbadana zostanie struktura orzekanych w stosunku do nich kar, a w przypadku bezwzględnej kary pozbawienia wolności – także jej wymiar.

⁵ T. Szymanowski, *Polityka karna w Polsce współczesnej w świetle przepisów prawa i danych empirycznych*, w: *System prawa karnego. Zagadnienia ogólne*, t. 1, red. A. Marek, C.H.Beck, Warszawa 2010, s. 215.

⁶ B. Hołyst, *Kryminologia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2022, s. 1378–1379.

⁷ T. Szymanowski, *Polityka karna w Polsce...*, s. 237.

2. Modele kryminalizacji przestępstw z nienawiści

W większości państw demokratycznych na świecie prawo karne przewiduje karalność różnorodnych form przestępstw z nienawiści. Z uwagi na zróżnicowanie kulturowe, zaszczości historyczne, odmienne uwarunkowania prawne, inne standardy ochrony oraz niejednorodne techniki legislacyjne bywają one jednak różnie ujmowane i definiowane. Pomiędzy wieloma ustawodawstwami krajowymi widoczne są liczne rozbieżności w zakresie sposobu karalności przestępstw z nienawiści, warunków ich penalizacji czy restrykcyjności przyjętych rozwiązań. W celu wprowadzenia pewnego porządku i uchwycenia kilku istotnych cech wspólnych dla przepisów odnoszących się do przestępstw z nienawiści w jurysdykcjach poszczególnych państw Gail Mason dokonała ich porównania, a następnie wskazała na istnienie trzech modeli kryminalizacji tych przestępstw, tj. modelu ujęcia przestępstw z nienawiści jako odrębnej kategorii przestępstw, modelu zaostrzenia kar i modelu traktowania nienawistnych pobudek sprawcy jako okoliczności obciążającej⁸.

W pierwszym z wymienionych modeli przestępstwa z nienawiści są uregulowane w osobnych przepisach karnych jako samodzielne przestępstwa⁹. To podejście może wyrażać się w dwóch różnych formach. W większości przypadków oprócz penalizacji pewnych zachowań na zasadach ogólnych do ustawy karnej dodawana jest kolejna, całkowicie odrębna jednostka redakcyjna przewidująca zwykle surowszą odpowiedzialność karną za te właśnie zachowania, jeśli są one motywowane nienawiścią. I tak np. w Wielkiej Brytanii napaść na tle rasowym lub religijnym i napaść bez motywacji uprzedzeniowej to dwa odmienne, niezależne od siebie czyny zabronione. Druga postać tego modelu ogranicza się z kolei do wprowadzenia do porządku prawnego takiego przestępstwa, które polega na stosowaniu przemocy lub groźby spowodowania ciężkiego uszkodzenia ciała wobec jednostki lub grupy osób ze względu na określoną ich cechę podlegającą szczególnej ochronie¹⁰.

Istotą kolejnego modelu kryminalizacji przestępstw z nienawiści jest zaostrzenie kary poprzez surowsze uregulowanie jej maksymalnej, a czasami także i minimalnej, granicy za istniejące już przestępstwo w sytuacji, gdy było ono motywowane nienawiścią ze względu na rasę, religię lub inne cechy chronione¹¹.

⁸ G. Mason, *Legislating against Hate*, in: *The Routledge International Handbook on Hate Crime*, eds. N. Hall et al., Routledge, New York 2015, s. 60–62.

⁹ ODIHR, *Prosecuting Hate Crimes. A Practical Guide*, Office for Democratic Institutions and Human Rights, Organization for Security and Co-operation in Europe, <https://www.osce.org/files/f/documents/0/0/124532.pdf> [dostęp: 26.11.2022].

¹⁰ Ibidem.

¹¹ G. Mason, *Legislating against Hate...*, s. 61.

Ostatni ze wskazanych przez Mason modeli bynajmniej nie polega na automatycznym podniesieniu dolnej i górnej granicy kary w przypadku popełnienia przestępstwa z nienawiści, a na traktowaniu nienawistnych pobudek sprawcy jako okoliczności obciążającej, którą to sąd powinien brać pod rozwagę w każdym przypadku¹². Warto w tym miejscu wspomnieć, że o potrzebie podjęcia przez państwa członkowskie Unii Europejskiej niezbędnych środków tak, aby pobudki rasistowskie i ksenofobiczne mogły stanowić okoliczność obciążającą lub mogły być uwzględniane przez sąd przy wymiarze kary, traktuje bezpośrednio art. 4 decyzji ramowej Rady z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnokarnych¹³. W literaturze przedmiotu niekiedy zakłada się, że ten model kryminalizacji przestępstw z nienawiści nie jest osobną techniką legislacyjną przyjmowaną przez różne państwa, a stanowi ogólną i jednocześnie szerszą odmianę modelu zaostrożenia kar. Rozpatrując je więc jako jedno spójne rozwiązanie, wskazuje się, że jest ono wykorzystywane najczęściej w porządkach prawnych krajów europejskich, a także w Stanach Zjednoczonych, na co wpływ ma m.in. łatwość ich wprowadzenia do ustawy, wszechstronne zastosowanie w przypadkach tego wymagających oraz dodatkowo możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności karnej sprawcy przestępstwa na zasadach ogólnych przy braku dowodów na to, że jego czyn motywowany był nienawiścią¹⁴.

Nie powinien dziwić fakt, że w celu skutecznego zwalczania przestępstw z nienawiści niekiedy łączy się rozwiązania właściwe jednemu czy drugiemu modelowi i wprowadza się je do jednego systemu prawnego pod postacią czegoś, co można określić jako model mieszany. Przykładowo, w niektórych państwach obok samodzielnych przepisów kryminalizujących konkretne zachowania nienawistne istnieją też dodatkowe regulacje przewidujące obowiązek zaostrożenia kary w stosunku do sprawcy jakiegokolwiek innego przestępstwa popełnionego z pobudek nienawistnych¹⁵. Zapewnia to szeroką ochronę grupom osób szczególnie narażonych na te formy pokrzywdzenia, a przy tym stanowi wyraźny komunikat, że szerzenie nienawiści nie może być w ogóle tolerowane i zasługuje na potępienie. Należy jednak zauważyć,

¹² J. Chalmers, F. Leverick, *A Comparative Analysis of Hate Crime Legislation. A Report to the Hate Crime Legislation Review*, University of Glasgow, https://consult.gov.scot/hate-crime/independent-review-of-hate-crime-legislation/supporting_documents/495517_APPENDIX%20%20ACADEMIC%20REPORT.pdf [dostęp: 26.11.2022].

¹³ Decyzja ramowa Rady 2008/913/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnokarnych (Dz.U. UE L 328 z dnia 6 grudnia 2008 r., s. 55–58).

¹⁴ ODIHR, *Hate Crime Laws. A Practical Guide*, Office for Democratic Institutions and Human Rights, Organization for Security and Co-operation in Europe, <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf> [dostęp: 26.11.2022].

¹⁵ Ibidem.

że sam katalog przesłanek chronionych nie jest uniwersalny, w ustawodawstwach jednych krajów bywa bowiem ujmowany szerzej, a już w innych – o wiele wężiej.

3. Przestępstwa z nienawiści w polskim prawie karnym

W polskim prawie karnym nie funkcjonuje definicja legalna przestępstw z nienawiści. Pojęciem tym nie posługuje się też żadna z obowiązujących ustaw karnych, przez co dokładne i jednoznaczne określenie jego zakresu treściowego staje się nad wyraz utrudnione. Niemniej, w literaturze przedmiotu podejmowane są próby uporządkowania dotychczasowej wiedzy na temat przestępstw z nienawiści i odniesienia jej do warunków polskich, uchwycenia istotnych elementów przesądających o charakterze tych czynów czy stworzenia koncepcji, które mogą być wykorzystywane dla celów praktycznych. Jedną z nich odnosi się do sposobu rozumienia rzeczonych przestępstw i wyróżnia dwa ich ujęcia: węższe (*sensu stricto*) oraz szersze (*sensu largo*).

Przestępstwa z nienawiści *sensu stricto* to czyny, do których znamion należy jeden lub więcej elementów oddających pojedynczą cechę lub też kilka cech wyróżniających określoną grupę społeczną, a także wszystkich jej członków, i będących właściwymi wyłącznie im. Elementy te mają kluczowe znaczenie, jako że stanowią o samej istocie tych przestępstw. W ujęciu szerszym (*sensu largo*) rozumiane są one jako godzące w dowolne dobro prawne, o ile wynikają z pobudek uprzedzeniowych. W tym przypadku należy jednak zastrzec, że dane zachowanie musi wpierv zostać uznane za przestępstwo na gruncie polskiego prawa karnego, aby następnie mogło być rozpatrywane jako przestępstwo z nienawiści¹⁶.

Za przestępstwa z nienawiści *sensu stricto* uznaje się te czyny, które są penalizowane w trzech przepisach karnych, tj. w art. 119, 256 i 257 k.k.¹⁷. O zaliczeniu ich do tej grupy przesądza fakt, że w ich znamionach znajduje się bezpośrednio, wyrażone *expressis verbis*, odwołanie do dyskryminacyjnej motywacji sprawcy, a oprócz tego są one wymierzone przeciwko enumeratywnie wskazanym grupom oraz osobom do nich należącym¹⁸. Z uwagi na trudności z wiarygodnym określeniem skali wszystkich czynów popełnionych z pobudek nienawistnych dalsze rozważania będą skupiać się na tym węższym sposobie ujmowania rzeczonych przestępstw, przy

¹⁶ E. Bieńkowska, *Przestępstwa z nienawiści w polskim prawie karnym (uwagi de lege lata i de lege ferenda)*, w: *Ofiary przestępstw z nienawiści*, red. L. Mazowiecka, Wolters Kluwer, Warszawa 2013, s. 82.

¹⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2022 r., poz. 1138).

¹⁸ M. Duda, *Przestępstwa z nienawiści. Studium prawnokarne i kryminologiczne*, Maciej Duda & Katedra Kryminologii i Polityki Kryminalnej Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2016, s. 49.

dodatkowym uwzględnieniu regulacji art. 126a k.k. w części dotyczącej penalizacji publicznego nawoływania lub publicznego pochwalania popełnienia przestępstwa określonego w art. 119 § 1 k.k.

W myśl art. 119 § 1 k.k. ten, kto stosuje przemoc lub groźbę bezprawną wobec grupy osób lub też poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat. Ustawą z dnia 20 maja 2010 r.¹⁹ uchylono § 2 tego przepisu, który przewidywał identyczne zagrożenie karne za publiczne nawoływanie do popełnienia przestępstwa określonego w § 1. W jego miejsce dodany został art. 126a k.k., o szerszym zakresie zastosowania. Oprócz publicznego nawoływania do popełnienia enumeratywnie wymienionych w jego treści czynów, w tym czynu z art. 119 § 1 k.k., penalizuje on również publiczne pochwalanie ich popełnienia. Sprawca przestępstwa zawartego w art. 126a k.k. podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat.

Czyn zabroniony stypizowany w art. 256 § 1 k.k. polega na publicznym propagowaniu faszystowskiego lub innego totalitarnego ustroju państwa lub nawoływaniu do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych bądź też ze względu na bezwyznaniowość. Występek ten zagrożony jest alternatywnie karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Nowelizacja dokonana przez ustawę z dnia 5 listopada 2009 r.²⁰, która weszła w życie 8 czerwca 2010 r., wprowadziła zmiany w zakresie art. 256 k.k., polegające na oznaczeniu dotychczasowej jego treści, przywołanej tu wcześniej, jako § 1 oraz dodaniu trzech dodatkowych paragrafów. I tak, art. 256 § 2 k.k. stanowi, że tej samej, alternatywnie określonej w § 1 karze podlega także ten, kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwala lub sprowadza, nabywa, przechowuje, posiada, prezentuje, przewozi lub przesyła druk, nagranie lub inny przedmiot, zawierające treść określoną w § 1 albo będące nośnikiem symboliki faszystowskiej, komunistycznej lub innej totalitarnej. Na marginesie należy zaznaczyć, że przepis ten w części: „albo będące nośnikiem symboliki faszystowskiej, komunistycznej lub innej totalitarnej”, utracił moc z dniem 3 sierpnia 2011 r., gdyż Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 19 lipca 2011 r.²¹ uznał go za niezgodny

¹⁹ Ustawa z dnia 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o Policji, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2010 r., nr 98, poz. 626).

²⁰ Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2009 r., nr 206, poz. 1589).

²¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 lipca 2011 r., sygn. K 11/10 (Dz.U. z 2011 r., nr 160, poz. 964).

z art. 42 ust. 1 w zw. z art. 54 ust. 1 i art. 2 Konstytucji²². W przypadku skazania za przestępstwo określone w § 2 sąd jest na podstawie art. 256 § 4 k.k. zobowiązany do orzeczenia przepadku przedmiotów, o których jest mowa w § 2, choćby nie stanowiły one własności sprawcy. Niemniej, zgodnie z art. 256 § 3 k.k. nie popełnia przestępstwa ten, kto dopuścił się czynu zabronionego opisanego w § 2 tego przepisu w ramach działalności artystycznej, edukacyjnej, kolekcjonerskiej lub naukowej. W ten oto sposób określony został kontratyp wyłączający we wskazanych sytuacjach bezprawność zachowań z art. 256 § 2 k.k.

Nowelizacja dokonana przez ustawę z dnia 7 lipca 2022 r.²³, która ma wejść w życie 1 października 2023 r., dodaje do art. 256 k.k. § 1a, a do tego wprowadza istotne zmiany nie tylko w zakresie znamion art. 256 § 1–2 k.k., ale również w ustawowym zagrożeniu tych przestępstw. Według nowego brzmienia art. 256 § 1 k.k. karze pozbawienia wolności do lat 3 podlega ten, kto publicznie propaguje nazistowski, komunistyczny, faszystowski lub inny totalitarny ustrój państwa lub nawołuje do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość. Jak widać, postanowiono zrezygnować z alternatywnie oznaczonej sankcji na rzecz zagrożenia wyłącznie karą pozbawienia wolności. Taka sama kara została przewidziana za czyn określony w nowym § 1a art. 256 k.k. – czyn ten polega na publicznym propagowaniu ideologii nazistowskiej, komunistycznej, faszystowskiej lub ideologii nawołującej do użycia przemocy w celu wpływania na życie polityczne lub na życie społeczne. W myśl znowelizowanego art. 256 § 2 k.k. tej samej karze podlega także ten, kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwala lub sprowadza, nabywa, zbywa, oferuje, przechowuje, posiada, prezentuje, przewozi lub przesyła druk, nagranie lub inny przedmiot, zawierające treść określoną w § 1 lub § 1a albo będące nośnikiem symboliki nazistowskiej, komunistycznej, faszystowskiej lub innej totalitarnej, użytej w sposób służący propagowaniu treści, o której mowa w § 1 lub § 1a.

Artykuł 257 k.k. penalizuje publiczne znieważenie grupy ludności lub osoby z powodu przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości, a także naruszanie nietykalności cielesnej innej osoby z takich samych powodów. Przestępstwo to zagrożone jest karą pozbawienia wolności do lat 3.

Nie sposób w tym miejscu pominąć faktu, że przywołana ustawa z dnia 7 lipca 2022 r., która ma wejść w życie 1 października 2023 r., w istotny sposób wpływa na zmianę obecnego modelu reakcji prawnokarnej na przestępstwa z nienawiści

²² Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2009 r., nr 114, poz. 946).

²³ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r., poz. 2600).

w Polsce. Dodaje ona bowiem do art. 53 k.k. nowy § 2a, zawierający otwarty katalog okoliczności obciążających, koniecznych do uwzględnienia przez sąd przy wymiarze kary. Za jedną z nich ustawodawca uznał popełnienie przestępstwa motywowanego nienawiścią z powodu przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej lub wyznaniowej ofiary albo z powodu jej bezwyznaniowości. Okoliczności obciążającej nie stanowi jednak okoliczność będąca znamieniem przestępstwa popełnionego przez sprawcę, chyba że wystąpiła ona ze szczególnie wysokim nasileniem, ani też okoliczność niebędąca znamieniem przestępstwa, ale przyjęta za podstawę zaostrożenia odpowiedzialności karnej (art. 53 § 2c–2d k.k.).

Dotychczas nienawistna motywacja sprawcy nie stanowiła przesłanki obligatoryjnego zaostrożenia kary, nie była także *explicite* wymieniona wśród dyrektyw szczególnych wymiaru kary. Chociaż takie okoliczności, jak motywacja czy sposób zachowania się sprawcy zostały uwzględnione przez ustawodawcę w art. 53 § 2 k.k., a więc sąd winien się do nich odnieść przy orzekaniu o sankcji karnej, to jednak przepis ten milczy co do samych nienawistnych pobudek wykazywanych przy popełnieniu jakiegokolwiek przestępstwa. Odwołując się do wymienionych przez Gail Mason trzech modeli kryminalizacji przestępstw z nienawiści, należy zauważyć, że Polska uchodziła dotąd za przykład państwa traktującego te przestępstwa jako odrębną kategorię czynów ujętych w niezależnych jednostkach redakcyjnych ustawy karnej. Wprowadzenie do porządku prawnego nowego przepisu, mówiącego wyraźnie, że motywacja uprzedzeniowa stanowi okoliczność obciążającą dla jakiegokolwiek przestępstwa, powoduje rozszerzenie dotychczasowej reakcji na przestępstwa z nienawiści. Znowelizowana redakcja art. 53 k.k. wprowadza bowiem obok tradycyjnego modelu karania przestępstw z nienawiści (określanych jako przestępstwa z nienawiści *sensu stricto*) elementy modelu traktowania nienawistnych pobudek sprawcy jako okoliczności obciążającej. Zmiana ta czyni zadość m.in. zaleceniom formułowanym przez Europejską Komisję przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI)²⁴ oraz postulatом zgłaszanym w literaturze²⁵ jako pozwalająca na rozwinięcie w Polsce modelu mieszanego, odwołującego się do założeń dwóch modeli kryminalizacji przestępstw z nienawiści.

²⁴ Raport ECRI dotyczący Polski (piąty cykl monitoringu), CRI(2015)20, pkt 12–13, <https://rm.coe.int/fifth-report-on-poland-polish-translation-/16808b59a2> [dostęp: 26.11.2022].

²⁵ A. Gliszczyńska-Grabias, *Deficyty polskiego ustawodawstwa w zakresie przeciwdziałania mowie nienawiści i przestępstwom z nienawiści*, „Studia Prawnicze” 2014, z. 1, s. 117–118.

4. Liczba skazań za przestępstwa z nienawiści na tle ogółu skazań w Polsce

Dokonując analizy polityki karnej w sprawach o przestępstwa z nienawiści w Polsce, w pierwszej kolejności warto przyjrzeć się bliżej ogólnej liczbie skazań za te przestępstwa i rozważyć, czy jest ona dużą czy jednak małą częścią liczby wszystkich skazań w tym okresie. Szczegółowe dane na ten temat zebrano w tabeli 1. Zgodnie z wąskim ujęciem przestępstw z nienawiści za takowe uznano przestępstwa z art. 119, 256, 257 k.k., a także z art. 126a w zw. z art. 119 § 1 k.k.

Przed przystąpieniem do omówienia zgromadzonych statystyk wypada jeszcze w tym miejscu poczynić drobną uwagę metodologiczną. Za jednostkę obliczeniową uznaje się tutaj osobę skazaną prawomocnym wyrokiem sądowym²⁶. Jedno skazanie świadczy więc o tym, że konkretny sprawca dopuścił się czynu zabronionego ujętego w statystyce sądowej, która jest udostępniana przez Ministerstwo Sprawiedliwości²⁷.

TABELA 1. Liczba prawomocnych skazań za przestępstwa z nienawiści w latach 2008–2020

Rok	Liczba wszystkich prawomocnych skazań	Liczba prawomocnych skazań za przestępstwa z nienawiści	Udział skazań za przestępstwa z nienawiści w ogólnej liczbie skazań [%]
2008	420 729	33	0,0078
2009	415 272	58	0,0140
2010	432 891	36	0,0083
2011	423 464	28	0,0066
2012	408 107	53	0,0130
2013	353 208	59	0,0167
2014	295 353	140	0,0474
2015	260 034	165	0,0635
2016	289 512	219	0,0756
2017	241 436	237	0,0982
2018	275 768	273	0,0990
2019	287 978	340	0,1181
2020	251 369	263	0,1046

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Sprawiedliwości opublikowanych w Informatorze Statystycznym Wymiaru Sprawiedliwości: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/> [dostęp: 30.12.2022].

²⁶ B. Hołyst, *Kryminologia...*, s. 98.

²⁷ T. Szymanowski, *Polityka karna i penitencjarna w Polsce w okresie przemian prawa karnego. Podstawowe problemy w świetle badań empirycznych*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2004, s. 22.

Zaprezentowane w tabeli 1 dane wskazują, że przez trzy pierwsze lata analizowanego okresu trudno mówić o jasnej i wyraźnej tendencji w zakresie liczby skazań za przestępstwa z nienawiści. W 2008 r. była ona równa 33, rok później wzrosła do 58, aby w 2010 r. ponownie spaść do 36. Dopiero od 2011 r. liczba ta zaczęła sukcesywnie rosnąć. W 2019 r. odnotowano już 340 skazań za przestępstwa z nienawiści. Z tego wynika, że w ciągu 9 lat doszło do wzrostu o ponad 1100%. W ujęciu rocznym największy wzrost miał miejsce w 2014 r., kiedy to sądy skazały za przestępstwa z nienawiści 140 sprawców, czyli o 137% więcej niż w roku poprzednim.

W latach 2011–2015, a następnie w latach 2016–2017 ten wyraźny trend wzrostowy liczby skazań za przestępstwa z nienawiści pozostawał w opozycji do występującej w tym okresie tendencji spadkowej liczby ogółu prawomocnych skazań w Polsce. Kiedy więc skazań za analizowane występkę było z roku na rok coraz więcej, to skala wszystkich skazań malała. Na przełomie 2015 i 2016 r., a następnie w latach 2017–2019 zarejestrowano wzrost zarówno liczby skazań za przestępstwa z nienawiści, jak i liczby wszystkich skazań w Polsce, z kolei w 2020 r. spadkowi prawomocnych skazań zaczął towarzyszyć także spadek skazań za przestępstwa z nienawiści (o 23% w porównaniu z rokiem poprzednim). Jeśli chodzi zaś o udział procentowy skazań za przestępstwa z nienawiści w całkowitej liczbie prawomocnych skazań, to warto zauważyć, że wprawdzie uległ on delikatnemu wzrostowi, jednak w dalszym ciągu pozostawał na bardzo niskim poziomie. W okresie od 2008 do 2020 r. skazania za przestępstwa z nienawiści stanowiły bowiem od 0,0078% do 0,1046% skazań ogółem.

Przedstawione dane statystyczne jednoznacznie wskazują, że w latach 2011–2019 nastąpiło znaczące zwiększenie liczby skazań za przestępstwa z nienawiści. Poszukując możliwych przyczyn tak dynamicznego wzrostu, warto w pierwszej kolejności zwrócić uwagę na fakt, że w analizowanym okresie zmieniły się rozmiary tej przestępczości. Ze statystyki policyjnej wynika, że od 2012 do 2015 r. łączną liczbę przestępstw stwierdzonych z art. 119, 256 i 257 k.k. cechuje tendencja wzrostowa. Choć w późniejszym okresie nie utrzymuje się ona w pełni, to cykliczne wzrosty tych przestępstw przeplatają się z niewielkimi ich spadkami²⁸. Zupełnie zrozumiałe jest to, że wraz ze zwiększaniem się skali przestępczości z nienawiści, dla której nie bez znaczenia pozostaje zjawisko popularyzowania i podzielania poglądów rasistowskich czy ksenofobicznych lub wykazywania niechęci do imigrantów, rośnie także liczba osób skazanych za czyny motywowane uprzedzeniami. Warto jednak

²⁸ E. Jurgielewicz-Delegacz, *Przestępczość motywowana nienawiścią*, w: E.W. Pływaczewski i in., *Kryminologia. Stan i perspektywy rozwoju. Z uwzględnieniem założeń Agendy ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019, s. 637–647.

pamiętać, że w Polsce przestępstwa z nienawiści zgłaszane są na policję bardzo rzadko (tylko w 5% przypadków)²⁹, co rzutuje na obraz oficjalnych statystyk.

Wyraźny wzrost skazań za przestępstwa z nienawiści może wynikać przede wszystkim z podejmowanych w strukturach organów ścigania działań zmierzających do istotnej poprawy efektywności walki z ich przejawami i zwiększenia skuteczności prowadzonych postępowań. Za przełomowy krok w tej dziedzinie uznaje się wdrożone w 2014 r. wytyczne Prokuratora Generalnego, mające na celu ujednolichenie praktyki i usunięcie pojawiających się dotychczas nieprawidłowości³⁰, w tym również objęcie szczególną uwagą przestępstw dokonywanych z wykorzystaniem Internetu³¹. Stosownie do ich treści każde postępowanie przygotowawcze o przestępstwo z nienawiści zaliczane jest do spraw o szczególnej wadze, w związku z tym musi być prowadzone i nadzorowane przez prokuratorów wyspecjalizowanych w danej dziedzinie. Są oni zobowiązani do wykazywania zaangażowania oraz wyjątkowej aktywności w dążeniu do dokonania precyzyjnych ustaleń, przykładania większej wagi do starannego formułowania decyzji procesowych, wnikliwego ich uzasadniania, a ponadto do podejmowania w razie potrzeby środków wykraczających poza prawo karne i ciągłego doskonalenia się, m.in. przez uczestnictwo w przeznaczonych dla nich szkoleniach³².

Jeszcze nie tak dawno w literaturze przedmiotu podnoszono, że przepisy art. 256 i 257 k.k. pozostają w praktyce martwe, gdyż przestępstwa w nich określone nie są w ogóle ścigane, a jeśli już dochodzi do wszczęcia postępowania, to jest ono szybko umarzane³³. Brak racjonalności działań podejmowanych przez organy wymiaru sprawiedliwości przekładał się na ich bardzo niską efektywność. Nierzadko dokonywano różnych interpretacji czynów do siebie podobnych, odmiennie

²⁹ *Badanie charakteru i skali niezgłaszanych przestępstw z nienawiści wobec członków wybranych społeczności w Polsce. Raport z badań*, Warszawa 2018, <https://www.osce.org/files/f/documents/5/3/412463.pdf> [dostęp: 26.11.2022].

³⁰ *Wytyczne Prokuratora Generalnego w zakresie prowadzenia postępowań o przestępstwa z nienawiści*, <https://policja.pl/download/1/148530/WytyczneProkuratoraGeneralnegoz26lutego2014r.pdf> [dostęp: 30.12.2022]; *Wytyczne Prokuratora Generalnego z dnia 21.09.2015 r. zmieniające wytyczne Prokuratora Generalnego z dnia 26 lutego 2014 roku (PG VII G 021/54/13) w zakresie prowadzenia postępowań o przestępstwa z nienawiści*, <https://policja.pl/download/1/175250/Wytycznezakresieprowadzeniepostepowanoprzestepstwazn.pdf> [dostęp: 30.12.2022].

³¹ <https://policja.pl/download/1/148538/Pismo27pazdziernika2014przedstawiacemetodykeprowadzeniasprawdotyczacychprzest.pdf> [dostęp: 30.12.2022].

³² M. Młynarczyk, *Przestępstwa z nienawiści – warunki skutecznego ścigania. Głos w dyskusji*, <https://lexso.org.pl/2022/01/11/przestepstwa-z-nienawisci-warunki-skutecznego-scigania-glos-w-dyskusji/> [dostęp: 30.12.2022].

³³ A. Bodnar, *Umorzenia przestępstw z artykułów 256 i 257 kodeksu karnego. Studium czterech przypadków*, w: *Przestępstwa nie stwierdzono. Prokuratorzy wobec doniesień o publikacjach antysemickich*, Stowarzyszenie Otwarta Rzeczpospolita, Warszawa 2006, s. 6.

oceniano stopień ich społecznej szkodliwości, a także niejasno lub czysto biurokratycznie uzasadniano odmowę wszczęcia postępowania w przypadkach poniżania grup narodowościowych i mniejszościowych³⁴. Stworzenie i wdrożenie właściwego mechanizmu działania w sprawach o przestępstwa z nienawiści, wymagającego objęcia rzeczonych czynów szczególną uwagą, mogło wpłynąć na decyzje podejmowane przez prokuratorów i tym samym na zwiększenie liczby wniesionych aktów oskarżenia, co znalazło swoje odzwierciedlenie w statystykach kryminalnych, przy wliczeniu w to także statystyk sądowych.

Nieco zastanawiający wydaje się spadek liczby skazań za przestępstwa z nienawiści w ostatnim roku analizowanego okresu (2020). Trudno w tej chwili jednoznacznie stwierdzić, czy spadek ten ma charakter tymczasowy, czy wynika z przyczyn organizacyjnych i odzwierciedla mniejszy wpływ tego rodzaju spraw, czy w jakiś sposób wiąże się z pandemią COVID-19 lub też stanowi początek tendencji spadkowej. Kwestia ta niewątpliwie wymaga systematycznej obserwacji.

5. Rodzaje kar orzekanych wobec sprawców przestępstw z nienawiści

Oprócz analizy danych liczbowych na temat skazań za przestępstwa z nienawiści w latach 2008–2020 istotne wydaje się ustalenie, jakie kary najczęściej były orzekane wobec ich sprawców, czy w analizowanym okresie doszło do zmiany w zakresie struktury wymierzanych kar, czy też orzecznictwo dotyczące przestępstw z nienawiści pozostało stałe. W celu zachowania przejrzystości przekazu zdecydowano się na odrębne omówienie każdego przestępstwa. Z uwagi na to, że w latach 2008–2009 sąd skazał na karę pozbawienia wolności za przestępstwo określone w art. 119 § 2 k.k. tylko jednego sprawcę, po czym w 2010 r. § 2 przedmiotowego przepisu został uchylony, dane dotyczące przestępstwa z art. 119 k.k. ujęto łącznie w tabeli 2.

W okresie od 2008 do 2014 r. wobec sprawców przestępstwa z art. 119 § 1 k.k. sądy najczęściej orzekały karę pozbawienia wolności. W większości przypadków (w ciągu 7 lat co najmniej w 75%) podejmowały jednak decyzję o jej warunkowym zawieszeniu, przy czym wyjątkowo oddawały skazanych pod dozór kuratora. W związku z tym, że przestępstwo z art. 119 § 1 k.k. zagrożone jest karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5 lat, sąd mógł na podstawie ówczesnie obowiązującego art. 58 § 3 k.k. co do zasady orzec karę grzywny lub karę ograniczenia wolności zamiast kary

³⁴ S. Cieśla, *Co pokazuje orzecznictwo?*, w: *Przestępstwa z nienawiści w Polsce. Publikacja pokonferencyjna*, red. P. Szczepłocki, Stowarzyszenie na Rzecz Lesbijek, Gejów, Osób Biseksualnych, Osób Transpłciowych Oraz Osób Queer „Pracownia Różnorodności”, Toruń 2011, s. 32.

izolacyjnej. W latach 2008–2014 jedynie w stosunku do 4 skazanych orzeczona została kara ograniczenia wolności, a kary grzywny w ogóle nie wymierzono.

TABELA 2. Liczba skazań na poszczególne rodzaje kar za przestępstwa z art. 119 § 1–2 k.k. w latach 2008–2009 oraz z art. 119 § 1 k.k. w latach 2010–2020

Rodzaj kary \ Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kara grzywny	0	0	0	0	0	0	0	2	14	16	16	33	7
Kara ograniczenia wolności	0	0	0	0	2	0	2	5	9	29	26	15	18
Kara pozbawienia wolności	3	19	10	4	8	8	50	59	43	60	82	104	81
Kara pozbawienia wolności bez zawieszenia	0	1	0	0	2	2	11	8	6	29	41	49	50
Kara pozbawienia wolności z zawieszeniem	3	18	10	4	6	6	39	51	37	31	41	55	31
Kara pozbawienia wolności z zawieszeniem z dozorem	0	0	2	1	0	3	24	17	22	13	19	24	16
Kara pozbawienia wolności z zawieszeniem bez dozoru	3	18	8	3	6	3	15	34	15	18	22	31	15
Kara mieszana	0	0	0	0	0	0	0	0	6	11	4	1	4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Sprawiedliwości opublikowanych w Informatorze Statystycznym Wymiaru Sprawiedliwości: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/> [dostęp: 30.12.2022].

Nowelizacja dokonana przez ustawę z dnia 20 lutego 2015 r.³⁵, która to hołdowała zasadzie prymatu kar wolnościowych, uchyliła wprowadzie wspomniany art. 58 § 3 k.k., ale jednocześnie wprowadziła art. 37a k.k., dający możliwość orzeczenia wobec sprawców przestępstwa z art. 119 § 1 k.k., a więc przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 8 lat, kary o charakterze wolnościowym³⁶. I tak, odsetek skazań na karę grzywny w 2016 r. wzrósł do 19%,

³⁵ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 396).

³⁶ W wyniku nowelizacji z 2020 r. art. 37a k.k. otrzymał nowe brzmienie i obecnie przewiduje, że jeśli dane przestępstwo jest zagrożone tylko karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 8 lat,

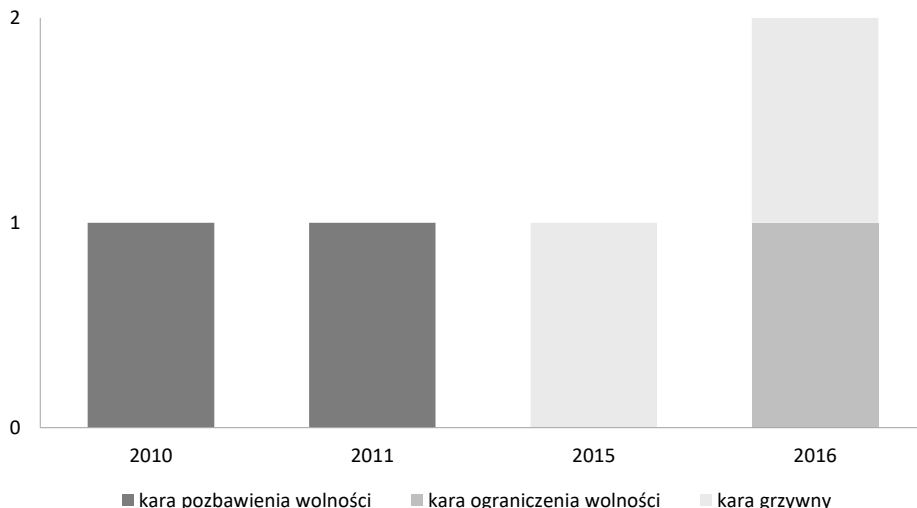
w 2017 r. wynosił 14%, w 2018 r. – 13%, a w 2019 r. – 22%. Kara ograniczenia wolności z kolei została orzeczona w 2016 r. w 13% przypadków, w 2017 r. w 25%, a potem nastąpił spadek do 20% przypadków w 2018 r. i 10% w 2019 r. Pomimo tej dostrzegalnej, choć niezbyt znaczącej zmiany w dotychczasowym rozkładzie kar, zachodzącej wraz ze wzrostem liczby skazań, kara pozbawienia wolności w dalszym ciągu pozostawała najczęściej orzekaną karą. Co jednak istotne, sądy rzadziej podejmowały decyzję o jej warunkowym zawieszeniu. Niewątpliwie mogło to pozostawać w bezpośrednim związku z faktem zaostrożenia przepisów określających warunki stosowania tego środka probacyjnego. W 2020 r. w ponad 60% przypadków, w których orzeczono karę pozbawienia wolności (74% wszystkich skazań), jej wykonanie nie zostało warunkowo zawieszone. W tym samym czasie zaobserwowano także wzrost liczby skazań na karę ograniczenia wolności w porównaniu z rokiem poprzednim.

W 2015 r. do porządku prawnego została dodana również kara mieszana, niemniej sądy odwoływały się do niej rzadko, orzekając w sprawach o przestępstwo z art. 119 § 1 k.k. W 2020 r. została ona orzeczona jedynie w 4% przypadków, co wskazuje na jej marginalne znaczenie.

Zebrane dane statystyczne jednoznacznie wskazują, że w całym analizowanym okresie to kara pozbawienia wolności odgrywała rolę dominującą w strukturze kar stosowanych wobec sprawców przestępstwa określonego w art. 119 § 1 k.k. Pozostaje to w zgodzie z intencją ustawodawcy, który za popełnienie rzeczonego czynu przewidział karę pozbawienia wolności w wymiarze od 3 miesięcy do lat 5. Choć początkowo w większości przypadków orzeczoną karą była kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, to od 2017 r. widoczny jest wzrost liczby skazań na bezwzględną jej postać. Może to świadczyć o zwiększonej represyjności w stosunku do osób popełniających czyn, o którym mowa w art. 119 § 1 k.k. Trudno jednak w tym miejscu wskazać faktyczną przyczynę takiego stanu rzeczy wyłącznie na podstawie danych liczbowych. W celu dokładnego ustalenia, czy wynika to z surowszego traktowania przestępstw z nienawiści przez sądy, ze zwiększenia świadomości o ich społecznej szkodliwości, z rozwoju dotychczasowej wiedzy na temat negatywnych skutków doświadczanych przez pokrzywdzonych, ze zmiany nastawienia samego oskarżyciela bądź też z innych, mniej oczywistych przyczyn, konieczne jest przeprowadzenie szczegółowych badań, w tym badań aktowych oraz

a wymierzona za nie kara pozbawienia wolności nie byłaby surowsza od roku, sąd może zamiast niej orzec karę ograniczenia wolności nie niższą od 3 miesięcy lub grzywnę nie niższą od 100 stawek dziennych, jeżeli równocześnie orzeka środek karny, środek kompensacyjny lub przepadek. Zob. Ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (Dz.U. z 2020 r., poz. 1086).

badan ilościowych, zaplanowanych tak, aby poznać aktualne stanowisko sędziów i prokuratorów w przedmiocie przestępstw z nienawiści.

WYKRES 1. Rodzaje kar orzeczonych wobec sprawców przestępstwa z art. 126a w zw. z art. 119 § 1 k.k. w latach 2008–2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Sprawiedliwości opublikowanych w Informatorze Statystycznym Wymiaru Sprawiedliwości: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/> [dostęp: 30.12.2022].

Jak wynika z wykresu 1, od 2010 r., czyli od momentu wprowadzenia do porządku prawnego art. 126a k.k., aż do 2020 r. liczba wszystkich skazań za przestępstwo z art. 126a w zw. z art. 119 § 1 k.k. jest bardzo niewielka, wynosi bowiem 5. Wobec 2 sprawców sądy orzekły karę bezwzględnego pozbawienia wolności. Miało to miejsce w latach 2010–2011. Od 2015 r. dominującymi karami były już kary wolnościowe. W dwóch przypadkach, w 2015 r. i w 2016 r., zostały orzeczone kary grzywny, zaś tylko w jednym w 2016 r. – kara ograniczenia wolności.

Tabela 3 przedstawia dane statystyczne dotyczące skazań za przestępstwo określone w art. 256 § 1 k.k. (do chwili wejścia w życie ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. – art. 256 k.k.). Wynika z niej, że w 2008 r. dwiema podstawowymi karami orzekanymi wobec sprawców tego przestępstwa były kara grzywny (50%) oraz kara pozbawienia wolności (42%). W trzech kolejnych latach udział kary pozbawienia wolności wzrósł średnio do 60%, wzrosła również liczba skazań na karę ograniczenia wolności. W latach 2012–2013 ponownie dominującą rolę odgrywała kara grzywny (68%), natomiast w 2014 r. – kara ograniczenia wolności (58%). W tym okresie kara pozbawienia wolności była wybierana przez sądy jako właściwa reakcja karna

średnio w co trzecim przypadku. Od 2015 r. widoczny jest jednak wyraźny spadek jej udziału w strukturze kar orzeczonych za przestępstwo określone w art. 256 § 1 k.k. I tak, w 2016 r. odsetek skazań na karę pozbawienia wolności wynosił 2%, po czym w kolejnych latach nie przekroczył poziomu 11%. Można na tej podstawie wnioskować, że sądy w większym stopniu preferowały kary wolnościowe, z niewielką przewagą kary grzywny nad karą ograniczenia wolności. Wyłącznie w 2019 r. kara ograniczenia wolności była orzekana częściej (47%) niż kara grzywny (42%).

TABELA 3. Liczba skazań na poszczególne rodzaje kar za przestępstwo z art. 256 k.k. w latach 2008–2010, a następnie z art. 256 § 1 k.k. w latach 2010–2020³⁷

Rodzaje kar \ Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kara grzywny	6	4	1	0	13	13	5	9	37	18	20	16	14
Kara ograniczenia wolności	1	2	2	4	0	0	19	6	16	17	17	18	12
Kara pozbawienia wolności	5	11	6	5	6	6	9	6	1	4	3	4	3
Kara pozbawienia wolności bez zawieszenia	1	0	1	0	0	0	0	1	1	1	0	1	2
Kara pozbawienia wolności z zawieszeniem	4	11	5	5	6	6	9	5	0	3	3	3	1
Kara pozbawienia wolności z zawieszeniem z dozorem	2	8	2	4	1	1	2	3	0	1	2	0	0
Kara pozbawienia wolności z zawieszeniem bez dozoru	2	3	3	1	5	5	7	2	0	2	1	3	1
Kara mieszana	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Sprawiedliwości opublikowanych w Informatorze Statystycznym Wymiaru Sprawiedliwości: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/> [dostęp: 30.12.2022].

Podkreślenia wymaga fakt, że w analizowanym okresie w przypadkach, w których sądy orzekały karę pozbawienia wolności, zwykle decydowały się na zastosowanie środka probacyjnego w postaci warunkowego zawieszenia wykonania kary. W 2009 r., od 2011 do 2013 r., a także w 2018 r. skazania na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania stanowiły 100% wszystkich skazań, zaś w pozostałych latach ich odsetek wynosił co najmniej 75%, z wyjątkiem 2020 r., kiedy odnotowano spadek liczby orzeczonych kar pozbawienia wolności w zawieszeniu (33%), i 2016 r., kiedy za przestępstwo z art. 256 § 1 k.k. tylko jeden sprawca

³⁷ W 2010 r. odnotowano 7 skazań za przestępstwo z art. 256 k.k. oraz 2 skazania za przestępstwo z art. 256 § 1 k.k.

został skazany na karę pozbawienia wolności i kara ta miała charakter bezwzględny. Sądy przy zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności czasami również podejmowały decyzję o oddaniu skazanych pod dozór kuratora zgodnie z treścią art. 73 k.k. Orzeczenie dozoru w co najmniej 50% przypadków ogółu skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania nastąpiło kolejno w 2008, 2009, 2011, 2015 i 2018 r. Można pokusić się o postawienie hipotezy, że pewna część sprawców przestępstwa z art. 256 § 1 k.k. to sprawcy młodociani, wobec których dozór jest obowiązkowy.

Z powyższego wynika, że przez kilka lat kara pozbawienia wolności, której wykonanie i tak w większości przypadków było warunkowo zawieszane, straciła istotnie na znaczeniu, podczas gdy kary traktowane jako jej alternatywy, tj. kara grzywny i ograniczenia wolności, stały się dominującymi reakcjami karnymi na przestępstwo z art. 256 § 1 k.k. Mimo społecznej szkodliwości tego czynu w literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na to, że sankcja wymierzana wobec jego sprawcy winna cechować się wprawdzie dokuczliwością, ale niekoniecznie wiązać się z nadmierną surowością i faktycznym pozbawieniem wolności. Z uwagi na pobudki ideologiczne leżące u podstaw mowy nienawiści czy też na możliwość sympatyzowania osoby dopuszczającej się takiego zachowania z organizacjami o charakterze faszystowskim lub faszyzującym kara izolacyjna może przynieść bowiem skutki odwrotne do zamierzonych³⁸. Wyrażne ograniczenie stosowania kary pozbawienia wolności w stosunku do sprawców przestępstwa z art. 256 § 1 k.k. należy więc ocenić pozytywnie.

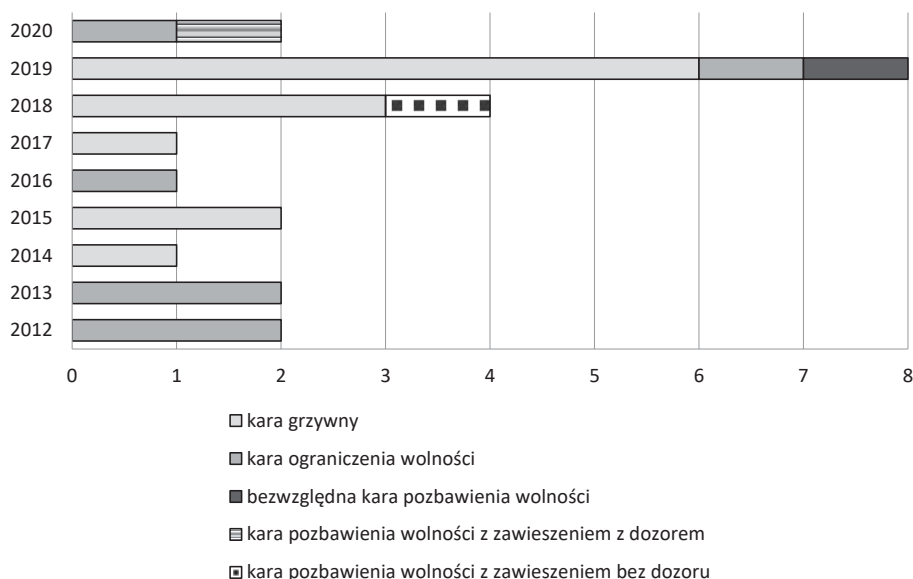
Jak już wspomniano wcześniej, art. 256 § 2 k.k. został wprowadzony do polskiego porządku prawnego ustawą z dnia 5 listopada 2009 r., która weszła w życie 8 czerwca 2010 r. Od tego czasu sądy skazały w sumie 23 sprawców przestępstwa określonego w tym przepisie. Szczegółowe dane na temat rodzajów orzeczonych kar zostały ujęte na wykresie 2.

Zebrane statystyki dowodzą, że liczba skazań na karę grzywny oraz karę ograniczenia wolności przewyższała liczbę skazań na karę pozbawienia wolności w analizowanym okresie. Począwszy od 2012 r., czyli od roku, w którym nastąpiło pierwsze skazanie za przestępstwo z art. 256 § 2 k.k., sądy orzekły za nie karę grzywny łącznie wobec 13 sprawców (57%), na karę ograniczenia wolności skazały 7 sprawców (30%), a na karę pozbawienia wolności – 3 sprawców (13%). W dwóch z trzech przypadków była to kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, w jednym z nich sprawca przestępstwa z art. 256 § 2 k.k. został oddany pod dozór kuratora.

Analizując strukturę kar orzeczonych w latach 2008–2020 za przestępstwo spenalizowane w art. 257 k.k., należy wskazać, że początkowo to kara pozbawienia

³⁸ S. Cieślą, *Co pokazuje...*, s. 31–32.

wolności dominowała nad dwiema karami wolnościowymi. W czterech pierwszych latach odsetek skazań na karę pozbawienia wolności kształtował się na poziomie od 59% do 81%, a w kolejnych, do 2015 r. włącznie, nie spadł poniżej 50%. W przeważającej większości przypadków sądy podejmowały decyzję o jej warunkowym zawieszeniu. W okresie od 2008 do 2015 r. kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania stanowiła od 86% do nawet 100% ogółu skazań na karę pozbawienia wolności, a średnio co czwarty sprawca był oddawany pod dozór kuratora.

WYKRES 2. Rodzaje kar orzeczonych wobec sprawców przestępstwa z art. 256 § 2 k.k. w latach 2012–2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Sprawiedliwości opublikowanych w Informatorze Statystycznym Wymiaru Sprawiedliwości: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/> [dostęp: 30.12.2022].

Tak jak w przypadku przestępstwa przewidzianego w art. 119 § 1 k.k. sądy miały możliwość zastosowania art. 58 § 3 k.k. (a od 2015 r. art. 37a k.k.) i orzeczenia kary grzywny lub kary ograniczenia wolności zamiast kary pozbawienia wolności w stosunku do sprawcy przestępstwa z art. 257 k.k. Do 2015 r. odsetek skazań na karę grzywny nie przekroczył jednak 25%, z kolei odsetek skazań na karę ograniczenia wolności wyniósł 27% w 2009 r., następnie wzrósł do 36% w 2012 i 2013 r., po czym spadł do 16% w 2015 r. Wynika z tego, że niekiedy sądy rzeczywiście decydowały się korzystać z rozwiązania pozwalającego na orzeczenie kary wolnościowej zamiast kary pozbawienia wolności, aczkolwiek w dalszym ciągu bardziej

preferowały orzeczenie tej kary, która została przewidziana przez ustawodawcę wprost za omawiane przestępstwo, nawet jeśli w większości jej wykonanie było warunkowo zawieszane.

Od 2015 r. ukazany rozkład kar wymierzanych za przestępstwo z art. 257 k.k. zaczął ulegać wyraźnym modyfikacjom. Mówiąc dokładniej, z jednej strony nastąpił ogólny wzrost liczby skazań na kary wolnościowe, z drugiej natomiast – doszło do spadku skazań na karę pozbawienia wolności. Kara grzywny została orzeczona w 39% przypadków w 2016 r., w 45% w 2019 r. oraz w 37% w 2020 r., a kara ograniczenia wolności – w 43% przypadków w 2017 r., 35% w 2018 r. i w 40% w 2020 r. Natomiast na karę pozbawienia wolności sądy skazały w 2016 r. 36% sprawców przestępstwa z art. 257 k.k., w 2017 r. – 13%, w 2018 r. – 20%, w 2019 r. – 31% i w 2020 r. – 23%. Owa zmiana może być niewątpliwie następstwem wspomnianej już nowelizacji prawa karnego z 2015 r., za cel której uznano m.in. modyfikację sposobów reakcji karnych na określone przestępstwa poprzez zwiększenie znaczenia kar o charakterze wolnościowym³⁹. W przeciwieństwie do przestępstwa z art. 119 § 1 k.k., za które sądy najczęściej wymierzały karę pozbawienia wolności, i to niezależnie, czy mowa jest tutaj o okresie sprzed wejścia w życie wymienionej ustawy nowelizującej, czy też po, w przypadku przestępstwa z art. 257 k.k. widać zwiększenie częstości sięgania po karę grzywny oraz karę ograniczenia wolności. Postrzegane łącznie jako dwie podstawowe kary wolnościowe zaczęły wyraźnie dominować nad tracącą na znaczeniu karą pozbawienia wolności i stały się główną formą reakcji karnej, mimo że w tym czasie nie dokonano żadnych modyfikacji w zakresie ustawowego zagrożenia przewidzianego za przestępstwo z art. 257 k.k. Od momentu wejścia w życie obowiązującego kodeksu karnego zagrożone jest ono niezmiennie karą pozbawienia wolności do lat 3. Oprócz wpływu nowelizacji z 2015 r. na orzecznictwo sądów w sprawach o przedmiotowe przestępstwo trudno jest wskazać alternatywne przyczyny dostrzeżonej zmiany bez przeprowadzenia odpowiednich, szczegółowych badań w tym zakresie.

Co też ważne, wraz ze spadkiem udziału kary pozbawienia wolności w strukturze kar orzeczonych za przestępstwo z art. 257 k.k. liczba skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania także uległa obniżeniu. W 2016 r. stanowiły one 78% skazań na tę karę, podczas gdy w 2020 r. – 57%. W sposób naturalny zmniejszył się również odsetek spraw, w których został orzeczony dozór kuratora. Danych statystycznych w tym przedmiocie dostarcza tabela 4.

³⁹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2393, <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393> [dostęp: 30.12.2022].

TABELA 4. Liczba skazań na poszczególne rodzaje kar za przestępstwo z art. 257 k.k. w latach 2008–2020

Rodzaje kary \ Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kara grzywny	2	3	3	3	3	3	8	19	35	35	44	64	45
Kara ograniczenia wolności	1	6	0	1	8	8	11	12	23	34	35	33	49
Kara pozbawienia wolności	12	13	13	10	11	11	29	44	32	10	20	44	28
Kara pozbawienia wolności bez zawieszenia	1	0	1	1	1	1	4	3	7	4	7	18	12
Kara pozbawienia wolności z zawieszeniem	11	13	12	9	10	10	25	41	25	6	13	26	16
Kara pozbawienia wolności z zawieszeniem z dozorem	4	7	5	3	0	0	7	14	8	1	0	3	6
Kara pozbawienia wolności z zawieszeniem bez dozoru	7	6	7	6	10	10	18	27	17	5	13	23	10
Kara mieszana	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Sprawiedliwości opublikowanych w Informatorze Statystycznym Wymiaru Sprawiedliwości: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/> [dostęp: 30.12.2022].

6. Wymiar bezwzględnej kary pozbawienia wolności za przestępstwa z nienawiści

Warto przyrzeć się bliżej temu, jak prezentuje się wymiar kary pozbawienia wolności orzekanej w stosunku do sprawców przestępstw z nienawiści w sytuacji, gdy jej wykonanie nie podlega warunkowemu zawieszeniu. Dane zbiorcze za okres 2008–2020 za poszczególne przestępstwa zebrano w tabeli 5. Pominięto przy tym skazania za czyn z art. 119 § 2 k.k., jako że do momentu jego uchylenia tylko wobec jednego sprawcy została orzeczona bezwzględna kara pozbawienia wolności w wymiarze 6 miesięcy, i za czyn z art. 256 § 2 k.k., gdzie nie odnotowano żadnego skazania na tę karę.

TABELA 5. Wymiar bezwzględnej kary pozbawienia wolności orzeczonej w stosunku do sprawców poszczególnych przestępstw z nienawiści w latach 2008–2020

Kwalifikacja prawna	Wymiar kary	Wymiar kary											
		kara pozbawienia wolności bez zawieszenia ogółem	1 miesiąc	2 miesiące	3 miesiące	4–5 miesięcy	6 miesięcy	7–11 miesięcy	1 rok	powyżej 1 roku– poniżej 2 lat	2 lata	powyżej 2 lat–poniżej 3 lat	3 lata
art. 119 § 1 k.k.		198	0	0	2	32	26	66	32	29	6	2	3
art. 126a w zw. z art. 119 § 1 k.k.		2	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0
art. 256 k.k. (od 2010 r. – 256 § 1 k.k.)		8	0	0	3	3	2	0	0	0	0	0	0
art. 257 k.k.		60	2	1	12	15	11	13	5	0	1	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Sprawiedliwości opublikowanych w Informatorze Statystycznym Wymiaru Sprawiedliwości: <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/> [dostęp: 30.12.2022].

Jak wynika z zebranych danych, w przypadku przestępstwa z art. 119 § 1 k.k. sądy najczęściej decydowały się na orzeczenie kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania w przedziale od 7 do 11 miesięcy (33%). Nieco rzadziej owa kara była wymierzana w granicach od 4 do 5 miesięcy (16%), powyżej roku, a poniżej 2 lat (15%) i w wysokości 6 miesięcy (13%). Istotny jest fakt, że niemal 80% kar nie przekroczyło granicy roku pozbawienia wolności. W nielicznych przypadkach sądy sięgały po kary w wymiarze od 2 lat pozbawienia wolności wzwyż. Kara 2 lat pozbawienia wolności została orzeczona wobec 6 sprawców (3%), kara 3 lat pozbawienia wolności stanowiła 1,5% ogółu wymierzonych kar bezwzględnego pozbawienia wolności, a kara pozbawienia wolności powyżej 2 lat, a poniżej 3 lat – zaledwie 1%.

Za przestępstwo z art. 126a w zw. z art. 119 § 1 k.k. sądy wymierzyły łącznie 2 bezwzględne kary pozbawienia wolności. Obie orzeczone kary mieściły się w przedziale od 7 do 11 miesięcy (100%).

Karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania stosunkowo rzadko orzekano wobec sprawców przestępstwa z art. 256 § 1 k.k. (do 8 czerwca 2010 r. – art. 256 k.k.). W sytuacjach, w których sądy decydowały się na wybór tej kary, jej wymiar nie przekraczał 6 miesięcy pozbawienia wolności. W latach 2008–2020 doszło w sumie do 3 skazań na karę 3 miesięcy pozbawienia

wolności (37,5%), 3 skazań na karę mieszczącą się w przedziale od 4 do 5 miesięcy (37,5%) oraz 2 skazań na karę 6 miesięcy pozbawienia wolności (25%). Każda z wymierzonych kar była więc znacznie bliższa dolnej granicy ustawowego zagrożenia za przedmiotowe przestępstwo aniżeli tej górnej.

Niemal wszystkie bezwzględne kary pozbawienia wolności wymierzone przez sądy za przestępstwo spenalizowane w art. 257 k.k. nie przekroczyły roku. Zwykle mieściły się one w granicach od 4 do 5 miesięcy (25%) lub od 7 do 11 miesięcy (22%), często też orzekane były w wysokości 3 miesięcy (20%) czy 6 miesięcy (18%). Jedynie w 5 przypadkach (8%) doszło do skazania na karę roku pozbawienia wolności. Co ciekawe, przestępstwo z art. 257 k.k. to jedyne z analizowanych przestępstw z nienawiści, za które sądy zdecydowały się orzec karę minimalną w wysokości miesiąca pozbawienia wolności, a także karę 2 miesięcy pozbawienia wolności. Natomiast najsurowszą z wymierzonych kar była kara 2 lat pozbawienia wolności. Skazano na nią jednak tylko jednego sprawcę przedmiotowego przestępstwa (2%).

Przy łącznym ujęciu danych statystycznych właściwych wszystkim przestępstwom z nienawiści *sensu stricto* na pierwszy plan wysuwa się konkluzja, że w niemal 85% skazań na bezwzględną karę pozbawienia wolności jej wymiar nie przekraczał roku. Warto przypomnieć jednak, że przestępstwa te bynajmniej nie są zagrożone identycznymi sankcjami, co też może warunkować różnice w wysokości orzekanych kar, w tym kary izolacyjnej. Przestępstwa z art. 119 § 1 k.k. i art. 126a k.k. zagrożone są karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5, przestępstwa określone w art. 256 § 1–2 k.k. zagrożone są grzywną, karą ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do lat 2, a przestępstwo spenalizowane w art. 257 k.k. zagrożone jest karą pozbawienia wolności do lat 3. Z przeprowadzonej analizy jasno wynika, że średnia⁴⁰ długość kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania orzeczona za czyn z art. 119 § 1 k.k. wynosiła 10,7 miesiąca, za czyn z art. 256 § 1 k.k. (do 8 czerwca 2010 r. – art. 256 k.k.) – 4,3 miesiąca, z kolei za czyn z art. 257 k.k. – 6,2 miesiąca. Dwie kary wymierzone wobec sprawców przestępstwa z art. 126a w zw. z art. 119 § 1 k.k. mieściły się zaś w przedziale od 7 do 11 miesięcy. Oznacza to, że sądy stosowały najdłuższe bezwzględne kary pozbawienia wolności w przypadku skazań za przestępstwo z art. 119 § 1 k.k., czyli tego zagrożonego najwyższą sankcją i, jak się wydaje, ocenianego surowiej w określonych stanach faktycznych w porównaniu z pozostałymi przestępstwami z nienawiści.

⁴⁰ Część kar ujętych w statystykach zawiera się w konkretnych przedziałach. Z uwagi na konieczność obliczenia średniej arytmetycznej za podstawę przyjęto średnią karę z danego przedziału (np. dla przedziału 4–5 miesięcy była to kara 4,5 miesiąca pozbawienia wolności). Zob. też. A. Michalska-Warias, *Judicial Punishment Decisions Referring to Offences with Identical Statutory Punishments in the Light of Statistical Data*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2019, t. 28, nr 4, s. 112.

7. Podsumowanie

Przeprowadzona w niniejszym artykule analiza danych pozwala na wyciągnięcie kilku podstawowych wniosków. Przede wszystkim warto podkreślić jest to, że w latach 2008–2020 nastąpił zdecydowany wzrost liczby skazań za przestępstwa z nienawiści. Kiedy w 2008 r. odnotowano tylko 33 takie skazania, to w 2019 r. było ich już 340, a rok później – 263. Może to wynikać z ogólnego wzrostu tego typu przestępczości w Polsce, a przede wszystkim z większej efektywności i skuteczności organów ścigania w jej zwalczaniu. Nadto, niewykluczona jest także konkretna zmiana w sposobie społecznego postrzegania przestępstw z nienawiści bądź rosnąca świadomość konieczności eliminowania wszelkich ich przejawów, zwłaszcza zrozumienie specyfiki przedmiotowego zjawiska przez prokuratorów. Niemniej, aby móc z całą pewnością nazwać te czynniki faktycznymi przyczynami zmiany dynamiki skazań, konieczne jest przeprowadzenie innych, dodatkowych badań, co też sygnalizowano we wcześniejszych częściach tekstu.

Jeśli chodzi o praktykę orzeczniczą w sprawach o przestępstwa z nienawiści, to należy zauważyć, że początkowo to kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem była orzekana najczęściej za przestępstwo spenalizowane w art. 119 § 1 k.k. oraz w art. 257 k.k., a także stanowiła nie mniej niż 30% skazań za przestępstwo z art. 256 § 1 k.k. Po nowelizacji prawa karnego z 2015 r. nastąpiły pewne zmiany w strukturze orzekanych kar za przestępstwa z nienawiści. Otóż w przypadku przestępstwa z art. 119 § 1 k.k., tj. zagrożonego najwyższą sankcją, pomimo wzrostu liczby skazań na karę grzywny czy ograniczenia wolności to kara pozbawienia wolności w dalszym ciągu stanowiła podstawową reakcję karną, a ponadto wraz z upływem lat jej wykonanie rzadziej podlegało warunkowemu zawieszeniu. Może świadczyć to o zwiększonej represyjności w stosunku do sprawców tych czynów. Z kolei w przypadku przestępstw określonych w art. 126a w zw. z art. 119 § 1 k.k., art. 256 § 1 k.k. i art. 257 k.k. częściej niż w latach poprzednich orzekano kary o charakterze wolnościowym. Kara pozbawienia wolności utraciła swoją rolę dominującą, doszło bowiem do istotnej zmiany praktyki, wyrażającej się w preferowaniu kary grzywny i kary ograniczenia wolności w porównaniu z karą z natury izolacyjną. Niemniej, w sytuacjach gdy sądy decydowały się orzec karę pozbawienia wolności, w dalszym ciągu jej wykonanie było dość często warunkowo zawieszane, choć w odniesieniu do sprawców przestępstwa z art. 257 k.k. odnotowano spadek w stosowaniu tego środka probacyjnego w ostatnich latach analizowanego okresu. Może to wynikać zarówno z zaostrzenia przepisów określających przesłanki warunkowego zawieszenia wykonania kary, z ogólnego spadku liczby skazań na karę pozbawienia wolności, z podjęcia próby surowszego potraktowania części sprawców zgodnie z zasadą indywidualizacji kary, jak i z jeszcze

innych przyczyn, których poznanie wymaga przeprowadzenia szczegółowych analiz w tym zakresie.

Dla dokonania oceny stopnia punitowności wymiaru sprawiedliwości istotną wartość mają też dane statystyczne dotyczące długości wymierzanej kary bezwzględnego pozbawienia wolności. Opierając się na wyliczonej średniej arytmetycznej, można wyciągnąć wniosek, zgodnie z którym najdłuższe kary pozbawienia wolności orzekano za przestępstwo z art. 119 § 1 k.k., najkrótsze zaś – za przestępstwo z art. 256 § 1 k.k. (do 8 czerwca 2010 r. – art. 256 k.k.). W odniesieniu do sprawców wszystkich analizowanych przestępstw z nienawiści *sensu stricto* kary te były zdecydowanie bliższe dolnym granicom ustawowego zagrożenia.

Nie ulega wątpliwości, że niniejszy artykuł stanowi jedynie próbę zwrócenia uwagi na kwestię polityki karnej w sprawach o przestępstwa z nienawiści. Zawarte w nim rozważania i wnioski mogą stać się podstawą do dalszego zgłębiania zarysowanej tu problematyki. Warto w przyszłości uzupełnić stan dotychczasowej wiedzy poprzez zbadanie, jakie środki karne orzekane są samoistnie w stosunku do sprawców przestępstw z nienawiści, a także zgłębienie tematu zasadności i skuteczności sięgania po alternatywne sposoby reakcji na tego rodzaju czyny, w tym wykorzystywanie instytucji mediacji. W obliczu zmian dokonanych w obrębie art. 53 k.k. za zasadne należy uznać dokonanie w przyszłości oceny praktyki orzeczniczej sądów w sprawach o przestępstwa z nienawiści *sensu largo*, co pozwoli na uzyskanie pełnego spojrzenia na katalog reakcji karnych stosowanych wobec ich sprawców.

Bibliografia

- Badanie charakteru i skali niezgłaszanych przestępstw z nienawiści wobec członków wybranych społeczności w Polsce. Raport z badań*, Warszawa 2018, <https://www.osce.org/files/f/documents/5/3/412463.pdf> [dostęp: 26.11.2022].
- Berk R.A., Boyd E.A., Hamner K.M., *Thinking More Clearly About Hate-Motivated Crimes*, in: *Hate and Bias Crime: A Reader*, ed. B. Perry, Routledge, New York 2003, s. 49–60.
- Bieńkowska E., *Przestępstwa z nienawiści w polskim prawie karnym (uwagi de lege lata i de lege ferenda)*, w: *Ofiary przestępstw z nienawiści*, red. L. Mazowiecka, Wolters Kluwer, Warszawa 2013, s. 81–100.
- Bodnar A., *Przestępstwa motywowane uprzedzeniami. Analiza i zalecenia*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2017.
- Bodnar A., *Umorzenia przestępstw z artykułów 256 i 257 kodeksu karnego. Studium czterech przypadków*, w: *Przestępstwa nie stwierdzono. Prokuratorzy wobec doniesień o publikacjach antysemitkich*, Stowarzyszenie Otwarta Rzeczpospolita, Warszawa 2006, s. 6–19.

- Chalmers J., Leverick F., *A Comparative Analysis of Hate Crime Legislation. A Report to the Hate Crime Legislation Review*, University of Glasgow, https://consult.gov.scot/hate-crime/independent-review-of-hate-crime-legislation/supporting_documents/495517_APPENDIX%20%20ACADEMIC%20REPORT.pdf [dostęp: 26.11.2022].
- Cieśla S., *Co pokazuje orzecznictwo?*, w: *Przestępstwa z nienawiści w Polsce. Publikacja pokonferencyjna*, red. P. Szczepłocki, Stowarzyszenie na Rzecz Lesbijek, Gejów, Osób Biseksualnych, Osób Transpłciowych Oraz Osób Queer „Pracownia Różnorodności”, Toruń 2011, s. 29–35.
- Corcoran H., Lader D., Smith K., *Hate Crime, England and Wales 2014/15*, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/467366/hosb0515.pdf [dostęp: 26.11.2022].
- Duda M., *Przestępstwa z nienawiści. Studium prawnokarne i kryminologiczne*, Maciej Duda & Katedra Kryminologii i Polityki Kryminalnej Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2016.
- Gliszczyńska-Grabias A., *Deficyty polskiego ustawodawstwa w zakresie przeciwdziałania mowie nienawiści i przestępstwom z nienawiści*, „Studia Prawnicze” 2014, z. 1, s. 113–128.
- Hołyst B., *Kryminologia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2022.
- <https://policja.pl/download/1/148538/Pismo27paздziernika2014przedstawiajacemetodykeprowadzeniasprawdotyczacychprzest.pdf> [dostęp: 30.12.2022].
- Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/> [dostęp: 30.12.2022].
- Jurgielewicz-Delegacz E., *Przestępczość motywowana nienawiścią*, w: E.W. Pływaczewski i in., *Kryminologia. Stan i perspektywy rozwoju. Z uwzględnieniem założeń Agendy ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019, s. 617–666.
- Karsznicki K., *Przestępstwa popełniane z pobudek rasistowskich lub ksenofobicznych*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 2, s. 16–42.
- Mason G., *Legislating against Hate*, in: *The Routledge International Handbook on Hate Crime*, eds. N. Hall et al., Routledge, New York 2015, s. 59–68.
- Michalska-Warias A., *Judicial Punishment Decisions Referring to Offences with Identical Statutory Punishments in the Light of Statistical Data*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2019, t. 28, nr 4, s. 101–124.
- Młynarczyk M., *Przestępstwa z nienawiści – warunki skutecznego ścigania. Głos w dyskusji*, <https://lexso.org.pl/2022/01/11/przestepstwa-z-nienawisci-warunki-skutecznego-scigania-glos-w-dyskusji/> [dostęp: 30.12.2022].
- ODIHR, *Hate Crime Laws. A Practical Guide*, Office for Democratic Institutions and Human Rights, Organization for Security and Co-operation in Europe, <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf> [dostęp: 26.11.2022].

- ODIHR, *Prosecuting Hate Crimes. A Practical Guide*, Office for Democratic Institutions and Human Rights, Organization for Security and Co-operation in Europe, <https://www.osce.org/files/f/documents/0/0/124532.pdf> [dostęp: 26.11.2022].
- Raport ECRI dotyczący Polski (piąty cykl monitoringu), CRI(2015)20, pkt 12–13, <https://rm.coe.int/fifth-report-on-poland-polish-translation-/16808b59a2> [dostęp: 26.11.2022].
- Szymanowski T., *Polityka karna i penitencjarna w Polsce w okresie przemian prawa karnego. Podstawowe problemy w świetle badań empirycznych*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2004.
- Szymanowski T., *Polityka karna w Polsce współczesnej w świetle przepisów prawa i danych empirycznych*, w: *System prawa karnego. Zagadnienia ogólne*, t. 1, red. A. Marek, C.H.Beck, Warszawa 2010, s. 209–265.
- Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2393, <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393> [dostęp: 30.12.2022].
- Wytyczne Prokuratora Generalnego w zakresie prowadzenia postępowań o przestępstwa z nienawiści, <https://policja.pl/download/1/148530/WytyczneProkuratoraGeneralnegoz26lutego2014r.pdf> [dostęp: 30.12.2022].
- Wytyczne Prokuratora Generalnego z dnia 21.09.2015 r. zmieniające wytyczne Prokuratora Generalnego z dnia 26 lutego 2014 roku (PG VII G 021/54/13) w zakresie prowadzenia postępowań o przestępstwa z nienawiści, <https://policja.pl/download/1/175250/Wytycznezakresieprowadzeniapostepowanoprzestepstwazn.pdf> [dostęp: 30.12.2022].

mgr PATRYCJA KOZŁOWSKA
e-mail: kozlowskapatrycja@op.pl

Kryminolożka, uzyskała tytuł magistra na Uniwersytecie Gdańskim. Absolwentka studiów podyplomowych w zakresie resocjalizacji i wczesnej interwencji społecznej. Zatrudniona w Sądzie Okręgowym w Gdańsku.

A criminologist with a master's degree from the University of Gdańsk. A graduate of postgraduate studies in rehabilitation and early social intervention. An employee of the District Court in Gdańsk.